

Kovács Márk¹

Nagypénteki Megállapodás és a (P)IRA utódszervezetei

The Good Friday Agreement and the Successor Organisations of (P)IRA

Absztrakt

A Nagypénteki Megállapodás mint egy a közösségeken átívelő megállapodás kívánta rendezni az Egyesült Királyság és Észak-Írország, valamint az Egyesült Királyság – Ír Köztársasági Hadsereg viszonyát. A megállapodás aláírását követően a terrrorszervezet néhány tagja azonban nem értett egyet a fegyverletétellel, továbbra is ragaszkodik az egységes Írország elképzeléshez. Az elképzelés megvalósításához az Ideiglenes Ír Köztársasági Hadsereg által alkalmazott módszereket folytatják, és a fegyverletevő egykori csoporttársaikat is potenciális célpontnak tekintik.

Kulcsszavak: INLA, RIRA, NIRA, CIRA

Abstract

The Good Friday Agreement was intended, as a cross-community agreement to settle the relation between the United Kingdom and Northern Ireland, and the United Kingdom and Irish Republican Army. However, after signing the agreement, some members of the terrorist organisation disagreed with the capitulation, and insist to create a united Ireland. To implement this idea, they are continuing the modus operandi of the Provisional Irish Republican Army and are also considering their former members as potential targets.

Keywords: INLA, RIRA, NIRA, CIRA

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, e-mail: Kovacs.Mark@uni-nke.hu

1. A Nagypénteki Megállapodás röviden

Az első nagyobb politikai kísérlet, amely a közösségeken átívelő alapokra helyezte volna a kormányzás kérdését Észak-Írországbán a három kormány egyeztetései alapján a sunningdale-i egyezmény volt 1973-ban, amely már 1974-ben megbukott.² 1997. július 19-én az Ideiglenes Ír Köztársasági Hadsereg bejelentette, hogy politikai helyzetére tekintettel 1997. július 20-án 12:00 órától határozatlan időre felfüggeszti katonai tevékenységét. Továbbra is fenntartotta azonban, hogy az Egyesült Királyság az észak-írországi konfliktus gyökere és forrása, de nyitottak demokratikus úton, tárgyalásokon keresztül megvalósított békefolyamatra.³

A belfasti megállapodást, vagy közismertebb nevén a Nagypénteki Egyezményt 1998. április 10-én írták alá. Háromszintű egyezményt hoztak létre, amely Észak-Írország egységét, valamint annak kapcsolatát rendezi az Egyesült Királysággal (kelet–nyugati irányban) és Írországgal (észak–dél irányban). A megállapodás egyben felülírta a korábbi Angol–Ír Megállapodást, és biztosítja, hogy többségi népszavazás esetén Észak-Írország bármikor csatlakozhasson Írországhoz, vagy maradjon továbbra is az Egyesült Királyság része. A népszavazás nélkül maradt az Egyesült Királyság része, és bár Írország célja a sziget egyesítése volt, a megállapodás értelmében lemondott területi integritásról. (A népszavazás esetén mindkét államnak törekednie kell a választási eredményt elfogadva annak véghezvitelére.)⁴ A terület bármelyik országhoz is tartozik, önrendelkezési joga van, ezért Észak-Írország lakosai által választott és felállított kormánnyal rendelkezhet. Észak-Írország lakossága a megállapodás aláírása után szabadon választhatja meg állampolgárságát – ír, angol vagy kettős állampolgárság lehetséges.⁵ A megállapodás fontossága és szerepe napjainkban a brexit kapcsán is megmutatkozott. Az unionista paramilitáris csoportok (például az Ulsteri Önkéntes Erő) az Egyesült Királyság kilépését az Európai Unióból a megállapodás megszegéseként értelmezték, és aggodalmukat fejezték ki az Ír-tenger és az Egyesült Királyság kereskedelmével kapcsolatban. A megállapodás megszegése a paramilitáris csoportok szemében a korábbi „bajos idők” emlékét idézte fel, és a Boris Johnsonnak írt közleményben a csoportok kihátrálását jelezték a belfasti megállapodás alól.⁶

A megállapodás rögzíti a „hat megye” politikai intézményeit és a fékek és ellensúlyok mechanizmusát is. A legfőbb törvényhozó testület a 108 fős Észak-Ír Nemzetgyűlés⁷ lett belfasti székhellyel. A tagokat négyévente megújítandó mandátummal a versengő

² Christopher McCrudden: Northern Ireland, the Belfast Agreement, and the British Constitution. In Jeffrey Jowell – Dawn Oliver (szerk.): *The Changing Constitution*. Oxford, Oxford University Press, 2007. 200.

³ Fionnuala McKenna: *Irish Republican Army (IRA) Ceasefire Statement*. (1997. július 19.).

⁴ Lásd: www.citizensinformation.ie/en/government_in_ireland/ireland_and_the_uk/good_friday_agreement.html

⁵ The Belfast Agreement (1998).

⁶ Vivienne Clarke – Pa Reporters: Loyalists Write to Boris Johnson Withdrawing Support for Good Friday Agreement. *Irish Examiner*, 2021. március 4.

⁷ Ismert és hivatkozott neve még a Stormont is. Az 1998-as Northern Ireland Act értelmében a Nemzetgyűlés az ügyeket jogosultság alapján három kategóriára osztotta fel: kivett, fenntartott, átruházott. Az utolsó két kategóriában rendelkezett csak törvényhozói jogosultsággal. Kivett ügyek a nemzeti ügyeket jelentette – nemzetbiztonság, védelmi kérdések, nemzetközi kapcsolatok –, fenntartott ügyek, amelyeket feltételezhetően a Nemzetgyűlés hatáskörébe fognak a jövőben utalni – posta, büntető igazságszolgáltatás, külkereskedelem. Kristó Katalin – Imre Miklós: Az Egyesült Királyság közigazgatása. In Szamel Katalin et al. (szerk.): *Az Európai Unió tagállamainak közigazgatása*. Budapest, Complex Kiadó, 2011. 127–128.

pártok közötti arányossággal választják. A pártokat a 18 választókerületből, kerületenként hat képviselő képviseli. Az egyenlőség és az érdekek megfelelő érvényesülése miatt a Nemzetgyűlés működéséhez bizottságokat jelöltek ki, a bizottságok elnökét és a minisztereket, valamint kötelező jelleggel az Emberi Jogok Európai Egyezményét is elfogadtatták. Az első választást 1998. június 25-én tartották, ahol négy nagy párt jelent meg – az Ulsteri Unionista Párt, a Szociáldemokrata Munkáspárt, a Demokratikus Unionista Párt és a Sinn Féin.⁸

A végrehajtói ágat a Végrehajtó Tanács (nevezik Bizottságnak is) jelenti, amelyben a Nemzetgyűlés nevében a miniszterek látnak el kvázi kormányzati feladatokat. Az első minisztert és helyettesét a Nemzetgyűlésen választották meg. Az első minisztert és helyettesét követően a maximum tíz minisztert a pártok mandátum- és a d'Hondt választási rendszer alapján választják. A Tanácsban a miniszterek rendszeresen és minden területet érintő kérdést megvitatnak. Minden miniszterhez egy-egy minisztériumot is rendeltek.⁹ A Tanács közösen a Nemzetgyűléssel dönthet, és törvényt alkothat az egészségügy, pénzügy, oktatás, mezőgazdaság és igazságügy területeken.¹⁰ A felállított Tanács tagjai csak olyan pártok tagjai lehetnek, amelyek lemondtak az erőszak eszközéről – a Sinn Féin és az Ideiglenes Ír Köztársasági Hadsereg (Provisional Irish Republican Army, PIRA) esetében ez megkérdőjelezhető volt. 1998. július 1-jétől William David Trimble volt az első miniszter, aki számos alkalommal megállította a Végrehajtó Tanács felállításának folyamatát, mert a PIRA nem kezdte meg a fegyverleszerelési folyamatot. Első alkalommal végül csak 1999. december 2-án tudott összeülni – 1999. december 2-án ezzel Észak-Írország visszakapta az önrendelkezés jogát. Nagy-Britannia ezzel párhuzamosan feladta a Direct Rule rendelkezését, és Írország is módosította az Észak-Írországról szóló alkotmányos területi igényét.¹¹

Számos közös vagy önálló intézményt hoztak létre még Észak-Írország kérdéskörében vagy a hat megyével kapcsolatban, hogy tovább bővítsék az Írország, Egyesült Királyság és Észak-Írország közötti párbeszédet. Ezek az Észak-Írországi Emberi Jogok Bizottsága, az Egyenlő Esélyek Bizottsága, az Egyenlőségi Bizottság, az Észak-Dél Miniszteri Tanács vagy a Brit–Ír Tanács voltak. A Brit–Ír Tanács 1999 decemberében kezdte meg működését Anglia és Írország kormányait, valamint a környező kisebb országrészeket összefogva – Skócia, Wales, Jersey, Man és Guernsey. A Tanács létrehozásának célja az eltérő földrajzi területek közötti kooperáció és párbeszéd volt a közlekedés, a mezőgazdaság, a környezetvédelem, kultúra, egészség, oktatás és az európai uniós ügyek kérdéskörében.¹²

Az Észak–Dél Miniszteri Tanács az Ír-szigettel kapcsolatban tanácskozhat a mezőgazdaság, oktatás, környezetvédelem, egészségügy, közlekedés és turizmus témakörökben. A Tanács döntései vagy megállapodásai azonban nem keletkeztettek kötelezettségeket vagy lettek hatályos jogszabályok Észak-Írország vagy Írország területén. A két országnak külön is implementálnia kellett azokat saját jogalkotásában.¹³

⁸ McCrudden (2007): i. m. 204–205.

⁹ The Belfast Agreement (1998).

¹⁰ Lásd: www.citizensinformation.ie/en/government_in_ireland/ireland_and_the_uk/good_friday_agreement.html

¹¹ McCrudden (2007): i. m. 206–207.; 210.

¹² Lásd: www.britishirishcouncil.org/about-council

¹³ Lásd: www.northsouthministerialcouncil.org/

Írország és az Egyesült Királyság kormányainak fontos és kiemelt szerepe volt a PIRA és Észak-Írország egyéb paramilitáris szervezeteinek lefegyverzése során. Az Amerikai Egyesült Államokkal és Kanadával közösen 1995-ben egy bizottság formájában már megpróbálták a lefegyverzést végrehajtani. A Bizottságnak tagjai voltak az Egyesült Államokból George Mitchell szenátor és Kanadából John De Chastelain tábornok. (A Bizottság és George Mitchell szenátor munkásságának nyomatékot és hangsúlyt adott Clinton elnök látogatása is. Az elnök 1995. november 30-án az első volt az Amerikai Egyesült Államok elnökei közül, aki London és Dublin után látogatási programjába Belfastot is beiktatta.¹⁴) A Bizottság 1996-ra elkészített jelentésében a paramilitáris csoportok teljes lefegyverzését találta egyetlen megoldásnak. 1997 augusztusában ezért létrehozták a Nemzetközi Független Leszerelési Bizottságot (Independent International Commission on Decommissioning, IICD). A felek megpróbálták a megállapodás aláírását követő két éven belül a paramilitáris szervezetek fegyverleszerelését, cserébe amnesztiát biztosítottak volna a szervezeteknek. A Nagypénteki Megállapodásban ismét rögzítették a szándékot a paramilitáris csoportok lefegyverzésére. A sikeres lefegyverzéshez Nagy-Britannia és Írország mindent felhasznált, és az IICD felügyelt. A PIRA a Sinn Féin politikai pártja miatt jelen volt a Végrehajtó Tanácsban is. A kormányok és a helyi politikai pártok, paramilitáris csoportok részéről ezért nagy nyomás nehezedett a szervezetre és pártjára. 2000 januárjában az IICD által kiadott jelentésben jelezte, hogy a PIRA még nem kezdte meg a fegyverleszerelési folyamatot, és nem is jelezte annak kezdetét. A szervezet az elmaradást az Egyesült Királyság katonai jelenlétével indokolta, azonban David Trimble fenyegetése – miszerint lemond tisztségéről és ismét az Egyesült Királyság közvetlen irányítása alá kerül Észak-Írország – miatt módosította álláspontját.¹⁵ 2000. május 6-án hivatalos közleményben is kifejezte elszántságát a végleges fegyverletétel iránt. A fegyverátadásokat a békefolyamat gördülékeny további fejlődésével indokolták.¹⁶ 2001. augusztus 9-én kiadott PIRA-közlemény szerint a szervezet és az IICD közösen kidolgozott egy végleges fegyverleszerelési programot, ami teljesíthető is lett volna.¹⁷ Trimble számos további alkalommal fenyegette meg az észak-írországi politikai társadalmat a Végrehajtó Tanács létrehozását követően saját lemondásával, amit főként a PIRA fegyverleszerelési késedelmeivel indokolt. A Bizottság mandátuma 2010. február 25-én lejárt – hivatalosan Észak-Írországban 2010. február 9-én, Írországban 2010. február 25-én.¹⁸

Az Egyesült Királyság kormánya ezzel párhuzamosan Észak-Írország területén minimalizálta katonai jelenlétét, minden biztonsági, védelmi létesítményt elbontottak, leszereltek. A rendőrséget és Észak-Írország rendészeti struktúráját új alapokra, módszerekre és törvényi háttérre helyezték. Egy az észak-írországi lakosság által elfogadott és támogatott testületet akartak létrehozni a belfasti megállapodás szerint – végső soron békeidőszak idején a fegyverviselés is elvetendő lett volna. 1998 és 1999 között létrehoztak ezért egy bizottságot is – Chris Patten vezetésével –, aminek eredménye

¹⁴ The White House Archives: *Supporting the Northern Ireland Peace Process* (1999).

¹⁵ McCrudden (2007): i. m. 208., 212.

¹⁶ Martin Melaugh: Statement by the Irish Republican Army, Issued (at Midday) Saturday 6 May 2000. *CAIN Archive*, (é. n.).

¹⁷ Martin Melaugh: Irish Republican Army (IRA) Statement on Its Meeting with IICD 9 August 2001. *CAIN Archive*, (é. n.).

¹⁸ Tauno Nieminen – John de Chastelain – Andrew S. Sens: *Final Report of the Independent International Commission on Decommissioning*. Department of Justice, 2011. március 28.

a 2000-ben részben elfogadott, majd 2003-ban mindenki által elfogadott észak-írországi Rendőrségi Törvény. A rendőrség nevét is megváltoztatták Ulsteri Királyi Rendőrségről (Royal Ulster Constabulary, RUC) Észak-Írország Rendőrségére (Police Service of Northern Ireland, PSNI). A vallási megoszlást is megpróbálták kiegyensúlyozni, ezért a toborzás és a szolgálat során is a 30%-os katolikus jelenlétet célozták meg. A megkülönböztetés azonban a korábban már elfogadott Emberi Jogok Európai Egyezményével nem volt összhangban.¹⁹

A büntetés-végrehajtás intézményét és a már elítéltek ügyének felülvizsgálatát biztosította az Egyesült Királyság. A felülvizsgálati lehetőség azonban csak azon egykori paramilitáris szervezeti tagoknak elérhető, akinek szervezete elfogadta és aktívan betartja a tűzszüneti megállapodást. A politikai foglyok ügyeinek újratárgyalása és esetleges szabadon engedése az unionisták és nacionalisták közötti tárgyalásfolyamatot is szükségessé tett. A nacionalisták felhagytak az Ír-sziget egységesítésének sürgetésével – a célt azonban továbbra is fenntartják. Az unionisták elfogadták a belfasti megállapodásban a katolikusok számára biztosított politikai szerepköröket és azok garanciáit, valamint a hat megye ír–brit konfliktusmegoldásával is egyetértettek.²⁰ 1998 és 2012 között 636 rab nyújtott be kérelmet felülvizsgálatra, aminek eredménye, hogy 506 elítéltet szabadon is engedtek. A megfelelő jogi háttérrel 1998 júniusára tervezték, valamint társadalmi reintegrációs programokat is indítottak.²¹ Létrehozták ezért 1998 júniusára a Büntető Igazságszolgáltatást Felülvizsgáló Csoportot, amely 2000 márciusára készítette el jelentését – összesen 294 ajánlást fogalmazott meg. A csoport munkássága végül a 2002-es észak-írországi Igazságügyi Törvényben, majd a 2004-es észak-írországi Igazságügyi Törvényben és a 2003-ban kiadott Büntető Igazságszolgáltatást Felülvizsgáló Csoport Végrehajtási Tervben érvényesült.²²

A Nagypénteki Egyezmény továbbá az áldozatokkal és azok helyzetének javításával is foglalkozott. Az állam bizottságokat hozott létre, amelyek az áldozatok és családjaik támogatása mellett a rendészeti és jogi folyamatokat figyelő, felülvizsgáló feladatokat is ellátnak. (2019-ben csak az újrazivizgálandó ügyek száma 1700 volt.) 2020-ban Nagy-Britannia megpróbálta felfüggeszteni a végeláthatatlan folyamatot és lezárni a kérdéses ügyek felülvizsgálatának többszöri lehetőségét. Az észak-írországi pártok és Írország ezt azonban problémásnak találta. Írország az emberi jogok sérülésének értelmezte a szándékot, a Sinn Féin pedig a múlt hibáinak gyors szőnyeg alá söprésének és a brit katonák törvény fölé helyezésének.²³

2. Utód- és napjainkban működő további leányszervezetek

A Nagypénteki Egyezmény megkötésével és a PIRA 2005-ös fegyverletételével megjelent a már 1969-ből ismert probléma – nem minden PIRA-tag értett egyet

¹⁹ McCrudden (2007): i. m. 221–223.

²⁰ Lásd: www.citizensinformation.ie/en/government_in_ireland/ireland_and_the_uk/good_friday_agreement.html

²¹ Claire Mills– David Torrence: *Investigation of Former Armed Forced Personnel Who Served in Northern Ireland*. Research Briefing. House of Commons Library, 2022. május 18. 17.

²² McCrudden (2007): i. m. 224.

²³ Kristin Archick: *Northern Ireland: The Peace Process, Ongoing Challenges, and U.S. Interests*. Congressional Research Service, 2022. március 10. 11.; 13.

a fegyverletétellel és a demokratikus útkereséssel. Az eredménye, hogy számos tag az egykori szervezetek filozófiáját tovább folytatva harcolt és harcol Észak-Írország teljes függetlenségeért vagy az Írországhoz való csatlakozásért. A demokratikus folyamatokat, mint például a népszavazás vagy a Nemzetgyűlés intézményét lassúnak, bürokratikusnak és eredménytelen próbálkozásoknak tüntetik fel. A legaktívabb utódszervezetek közé sorolható a Valódi Ír Köztársasági Hadsereg (Real Irish Republican Army, RIRA) és a Folytatólagos Ír Köztársasági Hadsereg (Continuity Irish Republican Army, CIRA), azonban már nem tudták felülmúlni a korábbi PIRA teljesítményét – a támadások, halálos áldozatok száma vagy az elért változások és nyomásgyakorlás erejét. 2015-ben az Egyesült Királyság felülvizsgálta az 1998-as Nagypénteki Egyezményben részt vevő és később tűzszünetet hirdető paramilitáris csoportokat. A vizsgálatban megállapították, hogy minden részt vevő szervezet továbbra is aktívan működik, csak az egyezménynek megfelelően, békésen, a politikai életben képviseltetve magukat. 2017-ben létrehozták a Független Jelentéstevő Bizottságot, ahova Írország és Észak-Írország is delegál tagokat. 2020-as jelentésében a Bizottság megállapította, hogy a paramilitáris szervezetek továbbra is jelen vannak Észak-Írországban. Megoldásként egy rendészeti és büntetőjogi javaslatot – az Észak-Írország és Írországi Rendőrségek erősítése, valamint a Paramilitáris Bűncselekmények Munkacsoport tevékenységének fokozása – és egy a szervezetek társadalmi környezetét megszüntető javaslatot tett az egészségügyi helyzet javítása, az oktatási színvonal emelése, a drogkereskedelem és drogfogyasztás felszámolása érdekében.²⁴ A következőkben ismertetett szervezetek többsége hivatalosan már letette a fegyvert és demokratikus útra tért át, vagy feloszlatta magát. Létezésük a jelentés alapján továbbra is elfogadhatatlan a Nagypénteki Egyezmény értelmében.

1974. december 8-án Seamus Costello marxista alapokon létrehozta az Ír Nemzeti Felszabadító Hadsereget (Irish National Liberation Army, INLA). Tagjai az Ír Köztársasági Hadsereg egykori elégedetlen tagjai voltak, akik az 1972-ben kihirdetett tűzszünettel nem értettek egyet. (A tűzszünetet például az 1972. május 21-én eltávoznak lévő, helyi származású, az Egyesült Királyság hadseregében Németországban szolgálatot teljesített William Best elrablása és halála is okozta. Ennek eredménye általános helyi elégedetlenség és az IRA működésének felfüggesztése, szervezeti reformját követelő helyi lakosság környezete lett. 1972. május 29-én a Hivatalos Ír Köztársasági Hadsereg tűzszünetet jelentett be.²⁵) A Felszabadító Hadsereg egyben az Ír Republikánus Szocialista Párt katonai ágaként is működött. Működési területük Londonderry és Belfast, taglétszáma közel 800 fő volt. Magukat szocialista forradalmi csoportnak definiálták, amelynek célja a brit imperialista vezetés megszüntetése és egységes, 32 megyéből álló demokratikus ország, valamint szocialista demokrácia létrehozása. Ennek értelmében a munkásosztályt nevezték meg mint kedvezményezettet, akik továbbiakban felügyelik a termelést és a kereskedelmet. Az újonnan megalakult szervezet célpontjai az angol hadsereg alegységei, az RUC állománya, informátorok és az unionisták voltak.²⁶ 1974-es megalakulását követően – 1975 januárja és áprilisa között bizonyítottan is – a PIRA nem engedélyezte az INLA működését, tevékenységüket

²⁴ Independent Reporting Commission: *Third Report* (2020. november 17.). 8.

²⁵ Martin Melaugh: *A Chronology of the Conflict – 1972*. CAIN Archive, (é. n.).

²⁶ Gerry Moriarty: INLA Has History of Ruthlessness. *The Irish Times*, 1996. január 31.

hátrányosnak ítélte, ezért a két paramilitáris csoport között fegyveres összecsapások történtek. Egymást nyilvánosan, sorozatosan vádolták emberrablással, gyilkossággal és kínzással. Az INLA igazi népszerűségét az 1980–1981-es éhségsztrájkokban való sikeres részvétel hozta meg.²⁷ Legnagyobb veresége a szervezetnek 1986 és 1987 között következett be, amikor kiszakadt és létrejött az Ír Népet Felszabadító Szervezet. A kiszakadást 12 INLA-tag halála követte, akik között az akkori szervezetvezető felesége is életét vesztette.²⁸ 1998 augusztusában az INLA hivatalosan tűzszünetet hirdetett. A fegyverletétellel egyet nem értő tagok kiléptek az Ír Nemzeti Felszabadító Hadsereg szervezetéből. A teljes fegyverletételt és tűzszünetet követően mégis előfordultak támadások, támadási kísérletek. 2009 februárjában például emberölést vállalt magára, majd 2010 februárjában hivatalosan is hatástalanította és a hatóságoknak átadta fegyvereit.²⁹ 2018-ban és 2019-ben az egykori INLA-tagok nyilvánosan is megjelentek fegyverekkel az utcákon. A fegyverekkel való nyilvános megjelenés az egykori éhségsztrájkban elhunytakra való megemlékezés miatt történt, és nem az aktuális észak-írországi politikai folyamatokkal kapcsolatban. A nyilvános fegyveres megemlékezés így is politikai és morális kérdéseket vetett fel, mert a PSNI nem akadályozta meg és nem avatkozott be az események során.³⁰

1986-ban a PIRA szervezetéből vált ki a CIRA, legális politikai pártja a Republikánus Sinn Féin. A név egyben utal az Ír Köztársasági Hadseregére és annak célkitűzéseire, amiről a CIRA nem volt hajlandó lemondani, vagy elfogadni a demokratikus utat. Taglétszáma maximum 50 főre volt tehető, ezért feltételezhetően szorosan együttműködött a RIRA-tagokkal. Az Amerikai Egyesült Államok 2004. július 13-án nyilvánította hivatalosan is terrorszervezetté.³¹ Támadásait és nyilvános üzeneteit a politikai pártja tette közzé online formátumban, a havi rendszerességgel megjelent *Saoire* újságban. 2015 és 2016 között hajtott végre támadásokat, majd 2017 júniusában bejelentette fegyvereinek átadását – mert tevékenységüket és a konfliktus folytatását már értelmetlennek tekintették.³² Az egyik legismertebb támadás a szervezettől 2016. február 8-án Dublinban, egy pehelysúlyú európai ökölvívó címmérkőzés előtti napon tartott mérlegelésen történt, amikor három rendőrségi taktikai ruhába öltözött CIRA-tag megzavarta az eseményt. A fegyveres támadást három AK-47 gépkarabéllyal követték el, és a célpont, aki az egyetlen halott is, David Byrne³³ volt.³⁴ A 2017-es fegyverletételt követően a szervezet aktív maradt, de csak mérsékelt. Erre utalt, hogy 2019. augusztus 19-én Wattlebridge közelében – County Fermanagh – bomba robbant, amelynek célpontjai rendőrök voltak. A helyi rendőrfőnök nyilatkozata alapján a CIRA volt a feltételezett elkövető.³⁵ 2019. december 4-én Nyugat-Belfastban kézigránát-támadás történt a PSNI egyik járműve ellen. Ez azonban sikertelen volt,

²⁷ FCO 95/2109 Non-Attributable Briefs and Other Papers Relating to Ireland. *The National Archives*, (é. n.).

²⁸ Moriarty (1996): i. m.

²⁹ Who are the INLA? *BBC*, 2010. szeptember 14.

³⁰ Mark Bain: Derry INLA: Gun Salute: Police Explain Decision Not To Intervene. *Belfast Telegraph*, 2021.

³¹ *Country Reports on Terrorism 2018*. USA Department of State, 2019. október. 278.

³² UNHCR: *Country Reports on Terrorism 2017 – Foreign Terrorist Organizations: Continuity Irish Republican Army*. USA Department of State, 2018. szeptember 19.

³³ 2012. szeptember 3-án célzott gyilkosságban megölték a RIRA feltételezett vezetőjét Alan Ryant, társát pedig lábon lötték. A feltételezések szerint David Byrne részt vett Alan megölésében, és ezért volt célpontja az IRA műveletének.

³⁴ Vincent Kearney: Dublin Weigh-in Murder: Continuity IRA Claims Murder of David Byrne. *BBC*, 2016.

³⁵ Timeline of Dissident Republican Activity. *BBC*, 2019. szeptember 10.

a rendőrök nem sérültek meg. A CIRA vállalta magára a merényletet, és az egykori Hivatalos Ír Köztársasági Hadsereg tevékenységére utaló kóddal is alátámasztotta nyilatkozatának hitelességét.³⁶

A RIRA 1997-ben az Ideiglenes Ír Köztársasági Hadsereg tűzszünetének bejelentését követően kiváló Dél-Armagh területén működő önkéntes tagokból jött létre. Az új szervezet a kivált tagokkal tovább kívánta folytatni az ellenállást, fegyveres úton, az egységes Írország létrehozásának érdekében.³⁷ Politikai pártja a 32-Megye Szuverén Mozgalma, amely szintén elutasította a demokratikus folyamatot. 2001. május 16-án az Amerikai Egyesült Államok hivatalosan is terrorszervezetnek nyilvánította a RIRA-t.

A paramilitáris csoportok fegyverleszerelési folyamatában 2005-től ezért az Egyesült Államok már hivatalosan büntette a szervezeteknek fegyvert eladó személyeket, terrorszervezettel való kapcsolatuk és az azokkal való üzletelés miatt. (Fő fegyverbeszerzési területei a Balkán és az Amerikai Egyesült Államok, valamint a CIRA voltak. 1998 augusztusában Liam Campbell – a RIRA vezérkari főnöke – és további vezetők Litvániában álltak bíróság előtt fegyvercsempészet és robbanóanyag-alapanyagok tiltott vásárlása miatt.)³⁸ 2005-ben tagjainak száma 100-200 fő volt, amit 2010 elejére már néhány százra becsültek, 2019-re pedig mindössze 100 főre.³⁹ A tagok tekintetében a PIRA egykori tagjai jelentették a kihívást, akik még értettek a reguláris és aszimmetrikus hadviseléshez. (A szervezet vezetője, Michael McKevitt is a PIRA műszaki részlegének egykori vezetője volt.) A szervezet célpontjai a PSNI és fegyőrök, a brit hadsereg alegységei és tagjai, valamint hétköznapi civilek.⁴⁰ Az észak-írországi unionistákat csak egy a korábban Nagy-Britannia által felhasznált áldozatoknak tekintették és nem a támadásaik célpontjának. A civilek helyzete mint célpontok a támadásaik során ellentmondásos volt, mert saját magukra gerillaként és gerilla-hadviselést folytató csoportként tekintettek. A helyi támogatottságot és támogatói bázis kialakítását és fenntartását létfontosságú feltételként szabták meg. A Nagypénteki Egyezményt is ezért csak egy, a felkelőkkel szemben alkalmazott stratégiának tekintették Dublin és London részéről.⁴¹ Fő módszerük a robbantás, VBIED,⁴² a meglepőcsapdák és a gránátvetők használata volt.

1998. augusztus 1-jén egy Vauxhall Cavalier-ba rejtett 227 kg súlyú robbanóeszközt hoztak működésbe Banbridge-ben egy cipőbolt előtt. A robbantás eredménye 33 fő sebesült és 200-nál is több lakóingatlan megrongálódása volt. A RUC a robbantás előtt 20 perccel három figyelmeztető telefonhívást kapott, ezért maradt el a civil halálos áldozatok magas száma. A leghíresebb merényletük az 1998. augusztus 15-én elkövetett omagh-i robbantás, amelyben 29 fő meghalt, és több százan megsebesültek. Az omagh-i robbantás előtt bár a szervezet jelezte a robbantást a rendőrségnek, a RUC

³⁶ Connla Young: Continuity IRA Says It Carried Out West Belfast Grenade Attack. *The Irish News*, 2019. december 6.

³⁷ Chuck Crossett – Summer Newton: The Provisional Irish Republican Army (PIRA): 1969–2001. In Chuck Crossett (szerk.): *Casebook on Insurgency and Revolutionary Warfare (Vol. II): 1962–2003*. United States Army Special Operations Command, 2012. 410.

³⁸ Donna Bassett: Banbridge Bombing. In Peter Chalk (szerk.): *Encyclopedia of Terrorism (Vol. 1)*. Santa Barbara, ABC-CLIO, 2013. 98.

³⁹ USA Department of State (2019): i. m. 322.

⁴⁰ UNHCR (2018): i. m.

⁴¹ Damien Okado-Gough: Real Irish Republican Army (rIRA) Statement, 28 January 2003. *CAIN Archive*, (é. n.).

⁴² *Vehicle borne improvised explosive*, járműre szerelt improvizált robbanószerkezet.

nem a megadott területet evakuálta. A hibás kiürítés miatt a tömeget a robbantás helye felé terelték, ezért volt magas a halálos áldozatok és sebesültek száma. Az már nem tisztázott, hogy a RIRA vagy a rendőrség hibázott – bár a Banbridge-ben történt robbantás során a szervezet pontosan megadta a területet, és sikeres volt a kiürítés. A merényletet követően a szervezet tűzszünetet jelentett be – 1998. augusztus 18-án –, és nyilvánosan is bocsánatot kért a sérültektől és az áldozatok hozzátartozóitól. Az omagh-i robbantást követően a PIRA nyíltan is kifejezte a szervezet működésének ellenzését. A médiában az interjúk alkalmával hangsúlyozták, hogy a CIRA és a PIRA között nincs semmi kapcsolat. Párhuzamosan éjszakai látogatásokat tettek a vélt RIRA-tagok és családjaik otthonában, hogy a folyamatban lévő béketárgyalások megvalósulását biztosítsák. A béke a 2000-es évek elején szűnt meg ismét. A robbantást követően a célpontokban és merényletekben is változás történt. A nagy tömegek elleni támadások helyett az egyes személyek – azok foglalkozása miatt –, stratégiai vagy szimbolikus helyek ellen hajtottak végre támadásokat. A merényleteket földrajzilag áthelyezték főként Anglia területére. A támadások során alkalmanként egyértelműen beazonosítható kódot – például bélyeget vagy a „Szeretettel Eire” feliratot – is hagytak, amely a szervezet egyértelmű kilétére utalt.⁴³ A változást megerősítette a BBC székháza, az MI6 székháza és a Hammersmith-híd elleni robbantás is. Idővel az Angliában végrehajtott támadásokat követően egy-egy támadást Észak-Írországból is végrehajtottak – főként szimbolikus jelentőségű személyek ellen.⁴⁴ 2012. július 26-án a RIRA-tagokból, a Kábítószer-ellenes Republikánus Mozgalomból (Republican Action Against Drugs, RAAD) és kisebb milíciákból létrehozták az Új Ír Köztársasági Hadsereget (New Irish Republican Army, NIRA). Az újonnan létrejött szervezet tagjainak számát 250–300 főre becsülték. 2012. július 26-án az összeolvadással párhuzamosan a Kábítószer-ellenes Republikánus Mozgalom és a RIRA határozatlan időre bejelentette tevékenységének beszüntetését, egyben a felbomlását is.⁴⁵

2012. július 26-án a PIRA hivatalos fórumán, valamint a *The Guardian* újságnak és hírportálnak megküldött levélben jelentkezett be a NIRA. (A RIRA és a RAAD egybeolvadása és a határozatlan időre kihirdetett fegyverszünet, valamint felbomlásuk miatt a két szervezet utódszervezetének is tekintik a NIRA-t. Az új szervezet létrehozásának célja, hogy egy új, integrált szervezetbe olvadjanak a kis csoportok, és egységesen lépjenek fel a nagy-britanniai elnyomással szemben.) Az újra összegyűlt egykori ideiglenes IRA tagjai egységes struktúrával, vezetéssel és az egykori Ír Köztársasági Hadsereg ideológiája alapján működő szervezetként deklarálta magát – egyben céljait is meghatározva, amelyek az 1916-ban kiadott Ír Köztársasági Hadsereg nyilatkozatában foglaltak voltak.⁴⁶ (Az 1916-ig számtalanszor megnyert függetlenségi háborúk az elnyomókkal szemben megalapozták a terület szuverenitását és függetlenségét – a független Írországot, köztársasági államformában. Egyben felesküdték – Ír Republikánus Testvériség, Ír Önkéntesek, Ír Polgári Hadsereg – a terület jólétének

⁴³ BBC (2019): i. m.

⁴⁴ John Morrison: Reality Check: The Real IRA's Tactical Adaptation and Restraint in the Aftermath of the Omagh Bombing. *Perspectives on Terrorism*, 14. (2020), 6. 152.; 157–158.

⁴⁵ Martin Melaugh – Brendan Lynn – Fionnuala McKenna: Abstracts on Organisations- 'R'. *CAIN Archive*, (é. n.).

⁴⁶ Martin Melaugh: Irish Republican Army (IRA) Statement About a New Grouping, Derry, (26 July 2012.) *CAIN Archive*, (é. n.).

és függetlenségének elérésére és védelmére.)⁴⁷ A szervezet megjelenését az Írországbán történt folyamatokkal indokolták – a szabad és független Írország katonai, politikai ereje csökkent az elégtelen politikai vezetés és a republikánus táborban lévő széthúzások miatt. Politikai pártja feltételezhetően a Saoradh, amely 2016-ban jött létre és napjainkban is aktív. Működése és a NIRA-val való kapcsolata megmutatkozott már, amikor például a párt részt vett Lyra McKee halála előtt a támadás tervezésében és az újságíró halálát követően a hatások elemzésében. A fegyveres támadás során véletlenül megölt újságíró helyi, észak-írországi és nemzetközi figyelmet és negatív visszhangot keltett az Ír Köztársasági Hadsereg ügyére és a NIRA tevékenységére vonatkozóan.⁴⁸ 2020 augusztusában kéthetes szolidaritási éhségsztrájkba kezdett 58 Saoradh-rab, mert a hatóságok letartóztatták a 62 éves Issam Bassalat palesztin állampolgárt a NIRA-val fenntartott kapcsolata miatt. Az éhségsztrájkolók és Bassalat támogatására a helyi közösségek tüntetésekké kezdtek, és a Maghaberry börtönnél is megjelentek a támogató – egyben a rendszer ellen tüntető – sátrak is.⁴⁹

3. Összegzés

A Nagypénteki Megállapodás aláírásával egy közösségeken átívelő, Észak-Írország tényleges problémáit rendezni kívánó megállapodás jött létre. A Megállapodás kiterjed a szuverén hovatartozás megválasztására és egy észak–dél, kelet–nyugat párbeszéd létrehozására. A korábbi észak-írországi rendőrséget átnevezte, átstrukturálta, és működéséhez új törvényi háttérrel hoztak létre. A büntetés-végrehajtási intézmények működését szintén felülvizsgálták, a „bajok” idején elítélt rabok ügyében fellebbezési lehetőséget biztosítottak. Az Ír Köztársasági Hadsereg és Nagy-Britannia közötti konfliktus áldozatainak helyzetét is megpróbálták javítani.

A Nagypénteki Megállapodással egyet nem értő, a fegyveres harcot folytatni kívánó egykori (P)IRA-tagok új leányszervezeteket hoztak létre – többségében ragaszkodva az Ír Köztársasági Hadsereg nevükben való megőrzésére. Az utódszervezetek már a két egykori anyaszervezethez képest elenyésző taglétszámmal jöttek létre – például az INLA 800 fő, CIRA 50 fő, RIRA 100 fő –, ezért gyakran közösen működtek, vagy összeolvadtak majd szétváltak.

Az utódszervezetek munkamódszere főként a fegyveres támadásokból tevődik össze, amelyeket tömegrendezvényeken hajtottak végre. A RIRA kitűnik a többi közül, mert módszerük a robbantás, a VBIED, a meglepőcsapdák és a gránátvetők használata.

Az utódszervezetek küzdelme az egységes Írország létrehozására azonban irreleváns, mert az erőszak alkalmazásával már nem elképzelhető. Észak-Írország és az Egyesült Királyság kormánya el tud követni politikai baklövéseket, mint az Issam Bassalat-ügy, de a közfelháborodáson kívül már mást nem érnek el vele. Nem tudják visszahozni a bajos időket, és csak politikai választások útján látszik elképzelhetőnek a szervezetek fegyveres úton vizionált céljainak elérése.

⁴⁷ Martin Melaugh – Fionnuala McKenna: Proclamation of the Irish Republic, 24 April 1916. *CAIN Archive*, (é. n.).

⁴⁸ Marisa McGlinchey: The Unfinished Revolution of 'Dissident' Irish Republicans: Divergent Views in a Fragmented Base. *Small Wars & Insurgencies*, 32. (2021), 4–5. 719.

⁴⁹ McGlinchey (2021): i. m. 726–727.

Felhasznált irodalom

- Archick, Kristin: *Northern Ireland: The Peace Process, Ongoing Challenges, and U.S. Interests*. Congressional Research Service, 2022. március 10. Online: sgp.fas.org/crs/row/R46259.pdf
- Bain, Mark: Derry INLA: Gun Salute: Police Explain Decision Not To Intervene. *Belfast Telegraph*, 2021. augusztus 23. Online: www.belfasttelegraph.co.uk/news/northern-ireland/derry-inla-gun-salute-police-explain-decision-not-to-intervene-40777750.html
- Bassett, Donna: Banbridge Bombing. In Peter Chalk (szerk.): *Encyclopedia of Terrorism* (Vol. 1). Santa Barbara, ABC-CLIO, 2013. 97–98.
- Clarke, Vivienne – Pa Reporters: Loyalists Write to Boris Johnson Withdrawing Support for Good Friday Agreement. *Irish Examiner*, 2021. március 4. Online: www.irishexaminer.com/news/arid-40237523.html
- Country Reports on Terrorism 2018*. USA Department of State, 2019. október. Online: www.state.gov/wp-content/uploads/2019/11/Country-Reports-on-Terrorism-2018-FINAL.pdf
- Crossett, Chuck – Summer Newton: The Provisional Irish Republican Army (PIRA): 1969–2001. In Chuck Crossett (szerk.): *Casebook on Insurgency and Revolutionary Warfare* (Vol. II): 1962–2009. United States Army Special Operations Command, 2012. 379–421.
- FCO 95/2109 Non-Attributable Briefs and Other Papers Relating to Ireland. *The National Archives*, (é. n.). Online: <https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C16959931>
- Final Report of the Independent International Commission on Decommissioning*. Department of Justice, Ireland. Online: www.justice.ie/en/JELR/Pages/IICD-Final-Rpt
- Independent Reporting Commission: *Third Report* (2020. november 17.). Online: www.ircommission.org/sites/irc/files/media-files/IRC%20Third%20Report_0.pdf
- Kearney, Vincent: Dublin Weigh-in Murder: Continuity IRA Claims Murder of David Byrne. *BBC*, 2016. február 8. Online: www.bbc.com/news/world-europe-35523444
- Kristó Katalin – Imre Miklós: Az Egyesült Királyság közigazgatása. In Szamel Katalin – Balázs István – Gajduschek György – Koi Gyula (szerk.): *Az Európai Unió tagállamainak közigazgatása*. Budapest, Complex Kiadó, 2011. 99–158.
- McCrudden, Christopher: Northern Ireland, the Belfast Agreement, and the British Constitution. In Jeffrey Jowell – Dawn Oliver (szerk.): *The Changing Constitution*. Oxford, Oxford University Press, 2007. 195–236.
- McGlinchey, Marisa: The Unfinished Revolution of 'Dissident' Irish Republicans: Divergent Views in a Fragmented Base. *Small Wars & Insurgencies*, 32. (2021), 4–5. 714–746. Online: <https://doi.org/10.1080/09592318.2021.1930368>
- McKenna, Fionnuala: *Irish Republican Army (IRA) Ceasefire Statement, 19 July 1997*. Online: cain.ulster.ac.uk/events/peace/docs/ira19797.htm
- Melaugh, Martin: A Chronology of the Conflict – 1972. *CAIN Archive*, (é. n.). Online: cain.ulster.ac.uk/othelem/chron/ch72.htm

- Melaugh, Martin: Irish Republican Army (IRA) Statement About a New Grouping, Derry, 2012. július 26. *CAIN Archive*, (é. n.). Online: cain.ulster.ac.uk/othelem/organ/ira/ira_2012-07-26.htm
- Melaugh, Martin: Irish Republican Army (IRA) Statement, 9 August 2001. *CAIN Archive* (é. n.). Online: cain.ulster.ac.uk/events/peace/docs/ira090801.htm
- Melaugh, Martin: Statement by the Irish Republican Army, Issued (at Midday) Saturday 6 May 2000. *CAIN Archive* (é. n.). Online: cain.ulster.ac.uk/events/peace/docs/ira060500.htm
- Melaugh, Martin – Fionnuala McKenna: Proclamation of the Irish Republic, 24 April 1916. *CAIN Archive*, (é. n.). Online: cain.ulster.ac.uk/issues/politics/docs/pir24416.htm
- Melaugh, Martin – Brendan Lynn – Fionnuala McKenna : Abstracts on Organisations- 'R'. *CAIN Archive*, (é. n.). Online: cain.ulster.ac.uk/othelem/organ/rorgan.htm
- Mills, Claire – David Torrence: *Investigation of Former Armed Forces Personnel Who Served in Northern Ireland*. Research Briefing. House of Commons Library, 2022. május 18. Online: researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8352/CBP-8352.pdf
- Moriarty, Gerry: INLA Has History of Ruthlessness. *The Irish Times*, 1996. január 31. Online: www.irishtimes.com/news/inla-has-history-of-ruthlessness-1.26867
- Morrison, John: Reality Check: The Real IRA's Tactical Adaptation and Restraint in the Aftermath of the Omagh Bombing. *Perspectives on Terrorism*, 14. (2020), 6. 152–164.
- Nieminen, Tauno – John de Chastelain – Andrew S. Sens: *Final Report of the Independent International Commission on Decommissioning*. Department of Justice, 2011. március 28. Online: www.justice.ie/en/JELR/IICD%20Final%20Rpt.pdf/Files/IICD%20Final%20Rpt.pdf
- Okado-Gough, Damien: Real Irish Republican Army (rIRA) Statement, 28 January 2003. *CAIN Archive*, (é. n.). Online: cain.ulster.ac.uk/othelem/organ/ira/rira280103.htm
- The White House Archives: *Supporting the Northern Ireland Peace Process* (1999). Online: clintonwhitehouse5.archives.gov/WH/EOP/NSC/html/nsc-06.html
- The Belfast Agreement (1998). Online: assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/136652/agreement.pdf
- The Good Friday Agreement. Online: www.citizensinformation.ie/en/government_in_ireland/ireland_and_the_uk/good_friday_agreement.html#
- Timeline of Dissident Republican Activity. *BBC*, 2019. szeptember 10. Online: www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-10866072
- UNHCR: *Country Reports on Terrorism 2017 – Foreign Terrorist Organizations: Continuity Irish Republican Army*. USA Department of State, 2018. szeptember 19. Online: www.refworld.org/docid/5bcb1f4ca.html
- Who are the INLA? *BBC*, 2010. szeptember 14. Online: www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-11090412
- Young, Connla: Continuity IRA Says It Carried Out West Belfast Grenade Attack. *The Irish News*, 2019. december 6. Online: <https://bit.ly/3TWG0gJ>